

ПРИКАЗИ/BOOK REVIEWS

УДК 32.019.5(495:497.7)"18/19"(049.3)

**Димитар ЉОРОВСКИ ВАМВАКОВСКИ,
Германос Каравангелис, грчката пропаганда во
Костурската епархија (1900-1903)
(Скопје: Институт за национална историја, 2017), 266**

Да се пишува за Германос Каравангелис (1866–1935), истакнат патријаршиски костурски митрополит, несомнено значи отворање на прашања, кои, во македонската и во грчката историска наука, различно се толкуваат. Неговото име претставува синоним за грчката „македонска борба“ и за обидите на Грција за проширување на своето влијание во јужните македонски краишта, првенствено во Костурско. Од друга страна, неговото име претставува и синоним за спротивставување кон македонското револуционерно движење, организирање и испраќање бројни андартски чети на македонска територија со кои, покрај духовната власт, требало да се наметне и физички терор, преку кој, Македонците требало да ја прифатат тезата дека се „славофони Елини“. За тоа доволно ни зборува еден запис од самиот костурски митрополит, во кој, обраќајќи се кон Коте Христов, рекол: „Вие сте Грци уште од времето на Александар Велики, но поминаа Словените и ве словенизираа. Вашиот изглед е грчки и земјата што ја газиме е грчка. За тоа сведочат и спомениците што се скриени во неа, и тие се грчки и монетите што ги наоѓаме се грчки и натписите се грчки“.

Монографијата *Германос Каравангелис, грчката пропаганда во Костурската епархија (1900–1903)* од Димитар Љоровски-Вамваковски претставува значаен придонес кон македонската историографија на полето на дејствувањето на грчката пропаганда во Македонија. За подетален преглед на настаните, авторот се определил за стеснување на границите на својот труд. Со право, бидејќи активностите на Германос Каравангелис се бројни, а тие не треба само да се наведат, туку и да се протолкуваат, но единствено во согласност

со тогашните сфаќања. Ова го нагласувам бидејќи од денешен аспект многу лесно може да се западне во лавиринтите на дневно-политичките настани, кои, последниве децении, ги преокупираат грчко-македонските односи. Токму затоа, уште во предговорот Љоровски-Вамваковски нагласува дека: „... таквиот пристап не смее и не може да влијае врз историјата како научна дисциплина. Тоа не смее да претставува причина за ограничување на еден научник да истражува одредени личности, настани и процеси од историјата, дури и при постоење различни научни ставови“.

Понудениот труд на авторот Димитар Љоровски-Вамваковски се состои од четири поглавја, со повеќе потпоглавја. Првата глава е насловена како „Османлиска Македонија низ призмата на грчката политика“. Како што кажува самиот наслов, акцентот е ставен на настани и на личности поврзани со Македонија и со Грција, под османлиска власт. Накратко се разгледани: состојбите на Балканот по освојувањето на Цариград од страна на Мехмед II, наречен Освојувачот, Вселенската (екуменска црква) и создавањето на грчката држава и *мегали-идејата*, по што започнале територијалните аспирации кон Македонија и воопшто кон тогашната Османлиска Империја.

Втората глава се однесува на „Појавата на Македонската револуционерна организација“, нејзината програма, средствата и ширењето, потоа се разгледани општите карактеристики на Костурскиот Регион: територијата и населението, како и појавата, ширењето и резултатите на МРО во Костурско. Во таа насока можеме да ги проследиме дејствувањата на Апостол Димитров, кој прв ги поставил основите на Организацијата во овој крај, значењето на: Лазар Поп Трајков, Марко Лерински, Васил Чакаларов, Пандо Кљашев, Павел Христов, Михаил Николов, Лазар Москов и други македонски револуционери, како и на мисијата на Гоце Делчев во Костурско, неколкуте провали, судирите на четите на МРО со аскерот итн.

Третата глава се однесува на „Дејноста на Германос Каравангелис во Костурско до Илинденското востание“. Тука се наведени податоци за назначувањето на Каравангелис за костурски митрополит и неговите почетни обиди за организирање вооружена борба против МРО. Понатаму е разгледано: создавањето на платенички

групи од месното население, грчкиот пропаганден триаголник во османлиска Македонија, судирите на Каравангелис со структурите на МРО, авантуристичкиот поход на полковникот Анастас Јанков во Костурската (револуционерна) Околија, Костурската (револуционерна) Околија во предвостаничка атмосфера и воената „проповед“ на Каравангелис во Костурско и првата грчка паравоена чета – десеттемина Криќани.

Последната, четврта глава, го носи насловот „Германос Каравангелис и Илинденското востание“. Во неа, авторот дава преглед на реакциите на Кралството Грција и на грчките пропагандни институции во османлиска Македонија при почетокот на Илинденското востание. Во продолжение е разгледан и: почетокот на востанието во Костурската (револуционерна) Околија, активноста на „гаваскиот одред“ на Каравангелис, ослободувањето на Невеска, соработката на грчкиот митрополит со османлиската власт во текот на востанието и неговата дејност за време на задушувањето на востанието.

Читателот може да утврди дека во книгата се проучува дејноста на митрополитот Керманос Каравангелис во Костурската патријаршиска епархија во првите години на XX век. Оваа должност Каравангелис ја извршувал до 1907 година, но намерата на авторот е да се задржи на клучните точки на првите обиди на грчката пропаганда да дејствува со вооружени сили во Македонија. Значи, можеме да ја проследиме промената на грчката пропаганда од религиозно-просветителска во вооружена. Всушност, истражувајќи ја оваа проблематика, самиот Љоровски-Вамваковски во една пригода ќе запише: „На преминот од XIX кон XX век, како резултат на ‘добрососедската’ проосманлиска политика, која ја водела грчката држава по војната од 1897 година, започнало да се чувствува постепено губење на позициите на грчката пропаганда во Македонија. Ваквата политика на грчката влада негативно се рефлектирала врз националистичките проекции, пред сè, во неможноста таа да ги заштити своите интереси во европските владенија на Османлиската Империја.

Опасноста за грчките интереси била препознаена и во засилената дејност на бугарските пропагандни институции во османлиска

Македонија, пресликана преку постојаното губење на верници меѓу македонското словенско население, како и во програмата и во дејноста на МРО. Засилениот притисок од страна на разните национални друштва и на поединци на територијата на кралството и реалната опасност од губење на позициите во делови од османлиска Македонија, ја принудиле официјална Атина на ‘постепена промена на политиката кон елинизмот во империјата’. Промената, се разбира, била во границите на непредизвикувачката политика, која ја водела владата во Атина кон својот нов ‘сојузник’. Така, на пример, грчките власти, сметајќи дека одржувањето на редот и на мирот во Македонија би било од корист за елинизмот, им сугерирале на грчките конзули да бидат блиски со османлиската власт и да се стават на располагање на војската во напорите за потиснување на македонското револуционерно движење. Ваквата политика имала негативни ефекти врз грчките интереси, бидејќи османлиските власти во своите одмазнички походи против македонското словенско население не правеле разлика меѓу егзархисти и патријархисти, на тој начин одалечувајќи ги вторите сè повеќе од грчкото влијание, а истовремено доближувајќи ги до позициите на МРО, во која ги препознале своите интереси, но и ја нашле својата заштита“.

Токму затоа, рецензентката на книгата д-р Марија Пандевска едноставно ќе забележи: „Германос Каравангелис не се борел против Османлиите во Македонија (како што го велича грчката историографија), туку против Македонската револуционерна организација“. Накратко, тоа е суштината на монографијата *Германос Каравангелис, грчкаша пропаганда во Костурскаша епархија (1900–1903)* од Димитар Љоровски-Вамваковски: да се прикаже макотрпниот пат што морала да го изоди МРО во Костурско, директно војувајќи со две сили: османлиската држава и Грција, а индиректно, преку навлегувањето на Егзархијата и чети од исток, и со Бугарија.

Каравангелис станал костурски митрополит по инсистирање на грчкиот амбасадор во Цариград, Н. Маврокордатос, и по претходно донесена одлука од владата во Атина. Пред да пристигне во Костур, Каравангелис го осигурал својот живот на сума еднаква на неговите долгови, кои ги отплатил кога станал митрополит на Пера. Тој, во Костур, допатувал на 21 октомври 1900 година. Самиот Караванге-

лис во својата книга „Македонската борба (мемоари)“ го запишал овој настан: „Ова место ми го предложија. Но, јас не сакав да се согласам, затоа што ми беше тешко од Ставродроми да отидам во костурските планини. Тогаш дојде Николаос Маврокордатос, амбасадор на Грција, во мојата ќелија и ми вели: ‘Ќе бидеш епископ Костурски’. ‘Ама јас сум уште млад’, му одговорив. ‘Е, точно затоа ќе бидеш’, настојуваше тој“.

По назначувањето за патријаршиски костурски митрополит и по доаѓањето во Костур, Каравангелис ја започнал својата агитационска дејност: „Во почетокот на 1901 година, јас направив една голема обиколка по сите славофонски села на Корештата. И така селата: Рулја и Трново, Трсје и Дреновени, Габреш и Чарновишта му се вратија на православието. Другите села: Косинец, Смрдеш, Брезница, Поздивишта итн., беа мешани. Но, во сите имав литургии со грчката партија, што започна да ме охрабрува“. Тука тој покажал на што бил подготвен и на кој начин ќе дејствува понатаму во еден свој илустративен запис. Тој наведува дека во селото Кономлади не му ги давале клучевите од црквата за да богослужи на грчки јазик: „Тогаш јас, заедно со мојот курир Емин, со пушките на рамо, јас со малихерка, а тој со гра, ја скршивме вратата со блатии и влеговме во црквата, каде што ја одржав литургијата без никој да се осмели да ме попречи“. Ете го начинот на целокупното дејствување на Каравангелис во Костурско, пред, за и по Илинденското востание, без да бира средства и методи за неговото реализирање.

Димитар Љоровски-Вамваковски во книгата *Германос Каравангелис, грчка пропаганда во Костурска епархија (1900–1903)* ни презентира низа фактографски податоци за дејноста на грчкиот митрополит во Македонија. Благодарение на авторовото познавање на грчкиот јазик, ние сме во можност да се запознаеме и со ставовите на официјалната грчка историографија, но и да пронајдеме податоци, кои би ни биле подзатскриени зад превезот на „ослободителните“ активности на Каравангелис. Компаративниот метод, односно споредбената анализа на пошироката јавност ѝ ја доближува вистинската дејност на костурскиот митрополит. Затоа, ќе си дозволиме да завршиме со зборовите на Љоровски-Вамваковски, кој дава одличен сублимат на посочената тема: „Впрочем, из-

ворите докажуваат дека, на теренот, најголем непријател на грчките интереси била МРО и нејзината програма за создавање автономна Македонија. Оттука, костурскиот митрополит не само што не се борел за ослободувањето на Македонија од османлиска власт, туку, напротив, го правел спротивното и на секој начин, најчесто и во содејство со османлиската власт, се обидувал да ја уништи идејата на МРО за слободна и за посебна македонска држава“.

Славчо КОВИЛОСКИ